

Hegedűs Enikő

IMACSOROK MÁRTON ÁRON PÜSPÖKNEK A GYULAFEHÉRVÁRI FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Isten Szolgája Márton Áron püspökké szentelésének 80. évfordulóján az emlékkonferenciához kiállítás is társult. A kiállítást először 2019 februárjában Csíksomlyón, majd Gyergyószentmiklóson, Gyulafehérváron, Csíkkarcfalván, Csíkszentdomokoson és Székelyudvarhelyen láthatták az érdeklődők. A tárlaton olyan tárgyi, elsősorban levéltári emléanyag került bemutatásra, amelynek nagyobb része Márton Áron személyi hagyatékából származik. Ebben a hagyatékban több száz, a püspöknek küldött imacsokor szerepel, valamint az Érseki Levéltár más gyűjteményeiben – a püspöki hivatal levelezésében és az *Üdvözetek, köszöntők*ben – is jelentős számban feltűnnek Márton Áronnak címzett lelkicsokrok és levelekbe, köszöntőkbe foglalt felajánlások. A megemlékezés lehetőséget adott elővenni és közzétenni az eddig még feldolgozatlan, a történetkutatás látóköréből kimaradt emléanyagot. A tárlaton a látványosabb imacsokrok, üdvözetek voltak láthatók, a püspöki lakosztály és a személyes hagyaték néhány tárgyi emlékével kiegészítve.

A meglévő imacsokrok mintegy „látható jelei” a Márton Áront övező és kísérő szeretetnek, féltő és hívő ragaszkodásnak, ami négy évtizedes szolgálata alatt folyamatosan megnyilvánult. A plébánosok és egyházközségek, lelkiségi csoportok, szerzetesközösségek, papi és világi személyek – a kor gyakorlata szerint, ugyanakkor túlmutatva azon – imafelajánlásokból, jócselekedetekből, erénygyakorlatokból színes rajzokkal és kézimunkával díszített lelki csokrokkal kedveskedtek fópásztoruknak.

Márton Áron 1939-ben a püspökké szentelés alkalmából már kapott ilyen jellegű imacsokrokat. A hagyatékban levő 1939. évi díszes imacsokor között van például a marosvásárhelyi római katolikus tanítóképző és gimnázium növendékeinek, valamint a csíksomlyói ferences harmadrendieknek a felajánlása. Ugyanakkor a püspök maga is biztosította imáiról papjait és híveit. Már első körlevelében olvashat

jük: „Nem szűnök meg imádkozni és dolgozni, hogy Isten kegyelme segítse Tisztelendő Testvéreim törekvését és Híveim jóakarátát (...)”, mindemellett szolgálatához imákat kéri: „Titeket is kérlek, imádkozzatok érettem, hogy szent hivatalom kötelességének teljesítésében egyedül a megfeszített Krisztust hirdessem, és a Benne való feltámadás örömét számotokra Isten segítségével bőségesen közvetítsem.” (Részlet Márton Áron püspök első körleveléből, 1939. március 31.)

Az imacsokrok legnagyobb részét 1949-ben, Márton Áron püspökké szentelésének 10., pappá szentelésének 25. évfordulójára küldik Gyulafehérvárra. A letartóztatást követően is érkeznek, például a csikszentmiklósi és borzsovai hívektől. Az 1949. évi évforduló alkalmat adott Boga Alajos általános helynöknek „imahadjárat” kezdeményezésére. Ebben, a katolikus egyház romániai működését veszélyeztető válságos esztendőben – amikor az egyházi iskolák államosítása, a szerzetesrendek működésének beszüntetése, a katolikus püspökök és papok bebörtönzése napirenden volt – vélhetően ez volt az egyház egyetlen ellenállási lehetősége. A hívek az imádság vállalása mellett a főpásztor iránti hűségüket is kifejezték. Az apanagyfalusi egyházközség közgyűlése jegyzőkönyvben is nyomatékosította: „a hívek törhetetlen ragaszkodását a Püspök úrhoz és a római katolikus valláshoz.” (Bethleni római katolikus plébániahivatal, 140–1949. sz. irat) A magyarláposi plébános, Fazakas József mint „a végeken küzdő katonája csatlakozik a hívek megszámlálhatatlan seregéhez (...) és ragaszkodásának a kifejezésével üdvözli főpásztorát (...) mint az egyházmegye minden papja, ígérem (...) hogy e nehéz időben teljes engedelmességgel fogom kegyelmes Atyánknak a kereszt viselését könnyebbé tenni.” (Magyarlápos, 1949. június 2.) Az Erdélyi Egyházmegyében is megvalósult az Apostolok Cselekedetének története: „Míg Pétert fogva tartották a börtönben, az egyház állandóan imádkozott érte az Istenhez.” (ApCsel 12,5)

Az imákat a püspök a börtönből való szabadulása után írt első, 1955. évi körlevelében meg is köszöni: „Távollétem alatt mindig éreztem, hogy Tisztelendő Testvéreim együtt éreznek velem, gondolnak reám, imádkoznak érettem. Köszönöm a jóságukat.”

1959-ben, a püspökké szentelés 20. évfordulójára is nagyszámú lelki csokor érkezett a püspöki székhelyre, úgyszintén 1964-ben, a 25 éves püspöki és 40 éves papi jubileumára, majd 1966-ban, a 70. születésnapjára (még a háziórizet ideje alatt), továbbá 1974-ben,

pappá szentelésének 50. évfordulójára, és 1976-ban, a 80. születésnapjára is.

A hatalmas mennyiségű, több mint másfél millió imádságot (Mi-
atyánk, Üdvözlégy Mária, rózsafüzér, Hiszekegy, Szűz Szülője, Mária-
énekek, különböző litániák és kilencedek, keresztútvégzés), szentségek
vételt, szentgyónást, szentáldozást, szentmisén való részvételt, vala-
mint ezernyi böjti napot és jócselekedetet egybefoglaló „csokrok”
messze túlmutatnak az ünnepi alkalomból lerótt „kötelező” tiszteleten,
és folyamatosan a háziőrizetre kényszerített, majd idősödő főpásztor
iránti mélységes szeretetről, aggodalomról, együttérzésről, segítőkész-
ségükről és a kereszthordozásban való részt vállalásukról tanúskodnak:
*„Köszönünk minden-mindent, amit szavakba önteni nem lehet, csak
imacsokorba foglalni. Ez az imacsokor korántsem jelenti a benne foglalt
meghatározott számot, csak emlékeztető akar lenni arra, hogy hálás
nagyszebeni ferencendi nővéreinek aggódó szeretete, aldozatai, szentség-
látogatásai, szentmise és sz. áldozásai támogatják minden nehézségben,
kísérik minden lépését.”* (Nagyszeben, 1949. július 6.)

A lelki csokrokban szép számban szerepelnek rendhagyó felajánlások
is: *„vállaljuk az élet minden gondját”, „közös családi imák”,* ima a püspök
elhunyt szüleiért, *„bántalmak viselése”, „egy kisgyerek »Szívem első
gondolatja«*. Olyan ígéreteket is megfogalmaztak, mint a *„háromkodás
elleni küzdelem”,* vagy *„két vadházas rendezi esküvőjét”*. Van, ahol az
imádság idejét is beosztják, illetve a helyét is megjelölik, például a
litániákat a lövéteiek *„a hideg miatt házaknál fogják elvégezni”*. Az
imacsokrok közül egyikhez, amelyben *„egy ágyhoz kötött szegény beteg
felajánlja háromhavi szenvedését és imáját”,* a püspök a következő
megjegyzést írta: *„ezt külön is köszönöm, s viszonzásul szentmiséimben
megemlékezem róla, Isten adjon neki vigasztalást, s a szenvedések elvise-
léséhez lelki erőt.”* (A nagyszebeni ferences templom híveinek
lelkicsokra. Nagyszeben, 1966. augusztus 24.)

A Márton Áron iránti tiszteleten, ragaszkodáson túl az imacsokrok
nagy számát az is magyarázhatja, hogy a püspök következetesen
elzárkózott az ünnepléstől. Segédpüspöke, Jakab Antal 1976-ban,
Márton Áron 80 éves születésnapja alkalmából írt körlevelében hivat-
kozik arra, hogy *„Kegyelmes Püspök Atyánk – nem először teszi – minden
ünneplésre vonatkozó próbálkozásunk és kívánságunk elöl ismét elzárko-
zott, (...) Akik pedig iránta szeretettel, elismeréssel és jókívánságokkal*

vannak, és ennek jelét akarják adni, azoktól azt kéri, hogy azon a szent napon érette imádkozzanak.” (Részlet Jakab Antal segédpüspök 2030-1976. számú körleveléből.)

Az eddig feldolgozott anyag összesítéséből az erdélyi egyházmegye területéről 158 helységről küldtek imacsokrot (egyes helységekből akár többet is), valamint érkeztek a szatmári, váradí és temesvári részektől is. A legtöbb imacsokor egyházközségek híveinek és papjainak a közös, összesített felajánlása. Vannak kisebb, sokszor névsorral és aláírással hitelesített kimutatások is. Ugyancsak nagy számban érkeztek imacsokrok jámbor társulatoktól – Rózsafüzér Társulat, a csíkmenasági Szent Család Társaság, Mária Hét Fájdalma Tisztölői (sic!), Mária Kongregáció –, működő és beszüntetett szerzetesrendek tagjaitól, munkás kispapoktól. Figyelemre méltó a román nyelvű görögkatolikus hívek és nővérek lelkicsokra. A gyűjteményben vannak egyéni, egy-egy személy által összeállított és gyerekek által készített imacsokrok is. Az V. osztályos gyergyóalfalvi Tóth Sándor saját kézzel rajzolt lapján 16 Miatyánk, 12 Üdvözlégy, 10 reggeli ima, 15 Hiszekegy, 10 Szűz Szülője elimádkozását és 10 szentmisét ajánlott a püspökért (1964). A kisbácsi egyházközség gyermekei szentgyónással és szentáldozással köszöntötték a püspök atyát, akik még nem gyóntak, azok imádságot végeztek. A plébánosoktól, szerzetesektől, ismerős világiaktól külön is érkeztek kísérő levélbe foglalt lelki felajánlások.

Márton Áron válaszevélben köszöni meg a papok és hívek felajánlott imáit: „A múltó évek során egyre világosabban érzem, hogy munkámhoz az erőt abból a kegyelemből merítem, abból a kegyelemből élek, melyet a jólelkek imádkoznak ki számomra. Ezért köszönöm meghatottan T. Testvéreim és kedves Híveim megemlékezését, felajánlott imáit, érettem vállalt erénygyakorlataitkat. És ezt a hathatós támogatást bizalommal kérem a jövőre is...” (Gyulafehévár, 1969. február 15.)

Az imacsokrok formai megoldásai, díszítésük, kivitelezésük több szempontból a huszadik században elterjedt rajzos „emlékes” füzetek kinézetéhez hasonlóak, ugyanakkor ezeket a lelki témákhoz igazították, és paphoz, püspökhöz méltó jelképeket használtak.

Gondolhatunk arra is, hogy az '50-'70-es években, amikor kevés lehetőség volt szentképhez hozzájutni, és még albumok sem igen voltak, ezt a hiányt kézügyességgel és szépérzékkal igyekeztek pótolni. „Parányi emlékül szívünk őszinte szeretetéből saját kezünk kézimunkáját” – írják

ajánlásképpen a ditrói hívek. Lehetőség szerint törekedtek a külső megjelenés igényes kivitelezésére. A brassói főgimnáziumban a rajztanár, Kollár Gusztáv segítette az album széppé tételében. Formailag egyedülálló a kerelőszentpáli plébános, Ferencz András kézzel kalligrafált, iniciáléval díszített pergamen lapja, az M iniciáléban a székesegyház és a püspöki címer rajzával (1964).

A lapokon a gyakori virágok (rózsák, ibolyák, liliomok), fenyőágak, papi és püspöki jelvények és képtársítások, a Jópásztor szimbóluma, Jézus Szent Szívének megjelenítése mellett 1949-től egyre gyakrabban feltűnik a töviskoszorú, a mindent átfonó tövises ág, a szenvedő és kereszthordozó Krisztus. A későbbiekben, főként 1964-től hangsúlyosabban jelen vannak a szülőföldre utaló tájrészletek és magyaros motívumok, a székelykapuk, a székelyruhába öltözött családok, a falvak templomai és gyakorta a székesegyház képe. A *Non recuso laborem* jelmondat hangsúlyos szerepe mellett megszokasodnak az elnyomásra vonatkozó, áthallásos, szentírási szövegek is: „*üldözést szenvedünk, de elhagyatottak nem vagyunk*” (2Kor 4,9).

A kiállításon Márton Áron püspöki jelvényei – mitra, pileolus, stóla – mellett néhány, az ünnepi évfordulókhoz kapcsolódó, ajándékba kapott emléktárgy is helyet kapott: római emlékérmek XII. Pius, VI. Pál és (Szent) II. János Pál pápától, a II. vatikáni zsinat IV. üléséről (1965); szénszállító csillemakett a lupényi hívektől (1949); a kapnikbányaiaktól küldött bányavirágok Szabó Ferenc plébános kísérő levelével: „*Bár sötét a bánya mégis van virága (...) Sötét színű vas és ólom kristályok vagyunk Kegyelmes Püspök Atyánk tiszta ezüst életkristálya mellett.*” (Kapnikbánya, 1964. február 8.); bolgár népviseleti fejdísz, amelyet a Temesvár közeli, óbesenyői közösség küldött hálából a bánáti katolikus lelkészek képzéséért és felszenteléséért (1965 fehérvasárnapján). Orbán László csiktaplocai fafaragó szeretete jeléül küldi a „*fába faragott imádkozó Székely bácsit. Mi is imádkozunk Püspök Atyánkért*” ajánlással (Csíkszereda, 1974. július 5.), és Krisztus szobrát. Imets László grafikusművész több fametszete közül a kiállítás anyaga a püspök 80. születésnapjára ajánlottat tartalmazza a művész kísérő levelével: „*Nyolcvanadik születésnapján köszönet és hála a mindenható Istennek!*” (Csíkszereda, 1976. augusztus 30.)

Az imacsokrok felajánlásait kiegészítik a személyesebb hangvételű levelek és üdvözetek. Feladók püspöktársak: Boros Béla temesvári

titkos püspök őszinte levelei mellett testvéri szeretetét fejezi ki Julius Döpfner bíboros Münchenből (1969. szeptember 11.), Rómából Luigi Poggi utazó nuncius, John Bukovsky későbbi nuncius (1976. december 10.) és sokan mások is elismerően írnak. A külföldön működő szerzetesek, köztük András Imre jezsuita és magyar rendtársai (Bischofshofen, 1976. augusztus 28.), illetve világiak küldenek üdvözléseket. A '70-es években Rómából a Német–Magyar Kollégium négy egyházmegyes kispapja, Jakubinyi György, Szabó Árpád, Vencser László és Tamáskó Péter-Pál többször küldenek üdvözlést, és kéri „*az Úr Jézust, a mi Főpapunkat, hogy továbbra is így vezesse Püspök Atyánkat papi-főpapi életútján*” (Róma, 1971 karácsonya). Rómából küldött üdvözlő lapján Domokos Pál Péter is feltünteti, hogy „*Itt porbahulltan Püspök atya egészségéért esedezem*” (Róma, 1979. április 2.).

A családtagok, barátok, közelebbi ismerősök a közös élmények felidézése mellett hálájukat és tiszteletüket mindannyiszor kifejezik.

Megrendítő Árvay Árpádnak a levele, aki négyévi fogságából való szabadulását követően írja: „*...kötelességemnek tartom, hogy Püspök Atyám iránti végtelen hálámnak sietve tanujelét adjam. (...) visszahívott bennünket az életbe és buzdítópéldát adott a szenvedések keresztényi elviselésére (...) Áldja meg az Isten (...) hűséges és hatékony imáiért.*” (Nagy-szeben, 1949. május 22.)

Venczel József 1969-ben megvallja, hogy nemzedéke bár „*deresedő hajjal sokat megtapasztalt, de nem felejtheti, mit a nehéz esztendőknél KeGYelmes Atyánktól kapott, az emberre szabott, az élet minden síkját átható és formáló kereszténység mindig érvényes elveit.*” (Kolozsvár, 1969. február 10.)

A családtagok számos levele között kifejező a püspök öccsének, Márton Ágostonnak a püspökszentelés 32. évfordulójára írt levele: „*Isten jóvoltából ismét szép ünnep előtt állunk püspök bátyánkkal együtt, testvérei és rokonai. Elközelgett a harminckettedik évfordulója püspökké szentelése napjának. Rég volt. Most is elemelegetjük szép élményeinket. Most (...) is hálát adunk a jó Istennek ezért a nagy kitüntetésért, amely érte általa családunkat.*” (Csíkszentdomokos, 1972. február 10.)

Egyházmegyes papok és szerzetesek – ferences atyák és nővérek, irgalmas nővérek, szociális testvérek – számos alkalommal imáikról biztosítják a püspököt: „*mi is azok között fogunk térdelni, akik hálát fognak adni Püspök atyánk sokévi áldásos működéséért, s akik élete további*

folyamán is Isten áldását akarják kiesdeni.” (Künnle Ilona és Hildegard szociális testvér levele. Kolozsvár, 1976. augusztus 23.) Megköszönik a szenvedés elviselésében tanúsított példamutatását, a hithez és egyházhoz való hűségét, bátorító jelenlétét. *„Hála az Úristennek, hogy Kegyelmes Atyánkat nekünk adta. Világító őrtoronynak. A hit és igazság oszlopának”* – fogalmazta meg Brigitta testvér (Kolozsvár, 1967. augusztus 29.)

Léstyán Ferenc főesperes Marosvásárhelyről írta: *„Hálával emlékezünk a bérnálások felemelő napjaira, az isteni ige megalkuvást nem ismerő hirdetésére, de azokra az évekre is, amelyek az elnémult igék helyett hangtalanul is hangosan beszéltek, s mutattak utat a Püspököktől megfosztott papoknak és híveknek.”* (Marosvásárhely, 1976. augusztus 29.)

A csíkszenttamási plébános, András István *„a csíkszenttamási hívek szeretetét, nagyrabecsülését, imádságos lelkületét és hitét”* tolmácsolja: *„A további ragaszkodásunk és imánk szeretné kísérni az életében, de a továbbiakban is, hogy valamikor lehessen a mennyországban is székegy híveinek püspöke.”* (Csíkszenttamás, 1976. december 22.)

A marosvásárhelyi és gyulafehérvári görögkatolikus nővérek is imádkoztak Márton Áron püspökért. Szászrégenből Alexandru Todea, későbbi görögkatolikus érsek, bíboros köszöni meg a püspöknek és papjainak a lelki támogatást, és megrendítő szavakkal fejezi ki őszinte nagyrabecsülését. (Szászrégen, 1976. április 17.)

Csíksomlyóról P. Écsy János és P. Márk József ferences atyák a következőt írták: *„A csíksomlyói plébánia, annak hívei, valamint a kegyelmeket fakasztó kegytemplom nevében (...) Megköszönjük az Élet Urának, hogy már ez előtt nyolc évtizeddel ránk gondolt, amikor a csiki fenyőkből faragott bölcsőbe helyezte azt a kisdedit, aki majd sok éven át: a férfikor derekától az öregkor alkonyáig vezeti a rábízott nyáját az igazság és szeretet útján. Legyen áldott ezért a gondviselő Isten; s legyenek áldottak poraikba azok az igazán boldogemlékű jó szülők, akikre ez az elindulás bízott. Szívünk hálás imádsággá alakul ...”* (Csíksomlyó, 1976. augusztus 26.)

Csíkszentkirályról dr. Nagy András főorvos is csatlakozott *„százerek öröméhez, jó kívánságaihoz és imádságaihoz.”* (Csíkszentkirály, 1976. augusztus 19.)

Az eddig feldolgozott és részben kiállított imacsokrok, üdvözetek, levelek a püspök iránti tisztelet kifejezése mellett elődeink hitét is

tükrözik: hitüket Istenben és az ima erejében. A Márton Áron püspök iránti szeretetről és a még életében megnyilvánuló nagy tiszteletről a személyes vallomások és visszaemlékezések hosszú sora tanúskodik. A *Hegy* című összeállítás, a Nagy Zoltán székelyudvarhelyi hitoktató által rögzített hanganyag is mindezt alátámasztja.

A kiállítás Msgr. dr. Kovács Gergely, Márton Áron püspök szentté avatási ügyének posztulátora kezdeményezésére az érsekség támogatásával, a Gyulafehérvári Érseki Levéltár főlevéltárosának, Bernád Ritának a jóvoltából valósult meg. Munkáját Lázár Csilla, a csikszentdomokosi Márton Áron Múzeum igazgatója és alulírott, az érsekség művészettörténésze segítették.

Csikszomlyói harmadrendi testvérek lelkicsokra, 1939.